

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА
ЛІГА СТУДЕНТІВ АСОЦІАЦІЇ ПРАВНИКІВ УКРАЇНИ

**РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ
В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

МАТЕРІАЛИ

IV Міжнародної науково-практичної конференції
(Суми, 21–22 травня 2020 року)

У двох частинах

Частина 2

Суми
Сумський державний університет
2020

САМОРЕГУЛЮВАННЯ ТА ПРИЙОМИ КООРДИНАЦІЇ У РЕГУЛЮВАННІ ДІЯЛЬНОСТІ ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ

Лозовицький А. В.

Аспірант IV курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Старинський М. В.

д. ю. н., професор кафедри АГПФЕБ ННІ права

Сумського державного університету

Електронні платежі з кожним днем набувають все більшого значення у цивільному обороті та фінансовій системі держави. Безпека та стабільність електронних розрахунків в умовах глобальних потрясінь без перебільшення стають критично важливими для національної безпеки. За таких умов ефективність державного регулювання діяльності електронних платіжних систем є вирішальною для фінансової та цінової стабільності держави. Ключовим елементом у цьому є методи та прийоми правового регулювання вказаних суспільних відносин.

Оскільки основним критерієм поділу права на публічне та приватне є відмінність прийомів регулювання суспільних відносин в сфері об'єктивного права і відмінність методу побудови правовідносин в сфері суб'єктивного права, існують додаткові критерії, за якими можна розділити право у власному розумінні цього слова (об'єктивне право в сукупності з суб'єктивними правами) на приватне і публічне: метод регулювання відносин нормами права (для об'єктивного права): централізоване регулювання відносин та прояв приватної ініціативи для приватного права; метод побудови правовідносин (для суб'єктивного права) – теорія субординації та координації; мета, яку переслідують правом, або захищений інтерес (для об'єктивного права) – публічне та приватне [1, с. 45-50].

Приватне і публічне право тісно взаємодіють, взаємно проникають одне в одне, особливо у сфері нормативно-правового регулювання економічних відносин [2, с. 297]. За умов, коли більшість правовідносин за участі небанківських електронних платіжних систем носять зобов'язальний характер, однак підлягають державному нагляду та контролю, правовідносини з приводу їх функціонування у цілому носять комплексний характер та виникають на межі безлічі галузей права.

Юридична децентралізація по самій своїй суті передбачає наявність множинності

«центрів, що здатні до самовизначення». Якщо публічне право є система субординації, то цивільне право є система координації; якщо перше є сферою влади і підкорення, то друге є сферою свободи і приватної ініціативи [3, с. 10]. Важко не погодитися з такою позицією, оскільки саме прийоми правового регулювання зумовлюють відповідні правила поведінки у вигляді норм права.

Прийоми субординації знаходять своє відображення у так званих публічних нормах (publiclaws), під якими слід розуміти правила, що визначені законом, мають обов'язкове застосування та призначені для підтримки публічних інтересів. Натомість прийоми координації зумовлюють застосування приватних норм, під якими розуміють правила, що встановлюють правові основи добровільних домовленостей і створені для визначення та підтримки взаємних прав та обов'язків учасників платіжної системи. До них відносять право власності, комерційне право та договірне право. Вони представлені у вигляді кодексів поведінки або «правил» платіжної системи, контрактів між її учасниками та умов використання платіжних систем. Такі норми стосуються, серед іншого, автономії договірних сторін, відповідальності за договірними зобов'язаннями. У деяких випадках учасники можуть погоджуватися з правилами у формі стандартизованих положень або набору правил, розроблених та узгоджених всіма учасниками.

Сьогодні існує необхідність у визначенні меж та компетенцій публічно-правового регулювання, державного втручання в організацію та ліцензування діяльності небанківських електронних платіжних систем. Світовий досвід свідчить про провал спроби уніфікувати регулювання діяльності всіх електронних платіжних систем одночасно. Натомість роль договірного права розширилася.

Вважаємо, що механізм управління діяльністю електронних платіжних систем повинен базуватися на приватному договірному праві, який також допускає існування відносин публічно-приватного партнерства (урядова служба або приватне підприємство, що фінансується та діє через партнерство між урядом та одним або декількома приватними підприємствами), наприклад, за участі асоціації електронних платіжних систем у співпраці з урядом чи Національним банком України. По-перше, приватні юридичні особи більш схильні до адаптації в умовах швидких інновацій, по-друге, в умовах ринкової конкуренції вони зможуть забезпечити найбільшу суспільну вигоду.

Такий підхід буде також кореспондувати основі розмежування публічного та приватного права – поділу на публічні та приватні інтереси, що переслідують учасники відносин та з приводу яких вступають у взаємодію. Зокрема суспільний (публічний) інтерес становить забезпечення електронного грошового обороту як невід'ємної частини цивільного обороту, у якому відбувається обіг спеціальних платіжних засобів у

безготівковій формі на виконання цивільних зобов'язань. У той час державний інтерес становить не тільки забезпечення вказаного суспільного інтересу, а і забезпечення грошового обігу, щообумовлює рух законних платіжних засобів у системі публічних фінансів та є середовищем їхнього безперервного процесу руху на виконання цивільних та публічних зобов'язань.

Слід також зважати на те, що послуги електронних онлайн платежів базуються на довірі користувачів. Зниження рівня довіри може призвести до системних наслідків у цій сфері, як це вже було неодноразово з банківською системою. Вступати в діалог з представниками галузі електронних платежів є недостатнім. Тому держава повинна оновити законодавчу базу, яка б охоплювала нові види відносин, нові платіжні механізми, запроваджуючи правила, що захищають стабільність роботи платіжних систем та захисту споживачів. Регулятор не повинен встановлювати економічну політику чи обирати тих, хто матиме доступ до ринку [4, с. 21]. У відносинах державного та приватного сектору з приводу регулювання грошового обороту питання довіри є одним з найважливіших.

Коли мова йде про довіру у суспільних відносинах, які намагається врегулювати державна влада, то це завжди питання легітимності. Довіра це визнання, що влада має правильні наміри і компетенцію робити те, що їй доручено робити; легітимність це визнання і виправдання сили та повноважень влади. Якщо державні органи в очах суспільства є несправедливими та не користуються повагою, це шкодить довірі до них. Низька довіра до державних органів зменшує легітимність в очах суспільства [5]. Іншими словами легітимність влади включає два компоненти: довіру та загальне схвалення влади, схильність приймати правила та рішення влади [6, с. 292].

Встановивши відповідальність державної влади забезпечувати регулювання грошово-кредитної політики і захищати вартість (стабільність) грошової одиниці, публічне право раціоналізує існуючу юридичну архітектуру грошово-кредитної політики в міру необхідності виконання цього завдання. Дослідники публічного права використовують термін «конституція грошей» у позначення основних правових норм щодо незалежності центральних банків, їх виключного обов'язку забезпечення цінової стабільності та спонсорування фінансового ринку, що гарантуватиме функціонування грошової одиниці як основи ринкової економіки, а отже, індивідуальної свободи та існування держави. Ця «конституція грошей» заснована на умові, що політичним інститутам влади не можна довіряти, щоб захистити цінність грошей. Однак довіра вважається надзвичайно важливою для підтримки стабільності вартості грошей [7, с. 208].

Гроші – це насамперед соціальний договір, який формує довіру між незнайомими особами у їхніх економічних операціях [8]. Відповідно особи, які можуть ні знати, ні

довіряти один одному, вирішують врегулювати свої операції, пропонуючи символічні об'єкти – наприклад, банкноти в обмін на робочу силу, оскільки вони вважають, що така угода перевершує наявні альтернативи [9].

Зниження довіри до інститутів влади та намагання суспільства самоорганізуватися у питаннях забезпечення існування важливих для неї відносин є взаємообумовленими процесами. Це може відбуватися шляхом фактичного переходу публічних відносин з обігу грошових котів у приватні відносини, як це має місце зараз на прикладі поширення використання систем віртуальних валют.

Тож монополія держави на право емісії грошей як законного платіжного засобу, а так само легітимність цих інститутів через брак довіри наразі піддається сумніву. Імперативні методи регулювання кредитно-грошової політики повинні бути замінені публічно-приватним партнерством, що має стати першим кроком до гармонізації державних інтересів та інтересів цивільного обороту. Наступним кроком має стати фактичне відокремлення економічної політики уряду від грошово-кредитної політики шляхом переходу останньої в регулювання методами публічно-приватного партнерства.

Очевидним є той факт, що сучасний стан правової регламентації діяльності платіжних систем в Україні прямо протилежний зазначеній вище західній парадигмі управління.

Враховуючи викладене, можемо дійти висновку, що загальною є тенденція застосування приватно-правових механізмів у правовому регулюванні діяльності небанківських електронних платіжних систем шляхом посилення частки договірної регулювання, впровадження саморегулювання ринку платіжних послуг та делегування приватному сектору функцій, які наразі належать органам публічної влади: дозвільних (ліцензування) та наглядових (оверсайт) через згаданий вище механізм публічно-приватного партнерства.

Враховуючи вищевикладене, пропонуємо для обговорення наступні твердження:

1. Основу розмежування відносин, що виникають у процесі діяльності небанківських електронних платіжних систем становить поділ на публічні та приватні інтереси, які переслідуються учасниками відносин. Критерієм поділу правовідносин, що виникають у процесі функціонування електронних платіжних систем є об'єкт та метод правового регулювання.

2. Існує необхідність переосмислення методів регулювання відносин у сфері функціонування небанківських електронних платіжних систем та віртуальних платіжних систем у зв'язку з системними проблемами регулювання їх діяльності. Пропонується розширення застосування диспозитивних методів державного регулювання цих відносин,

а також використання таких прийомів як децентралізація та координація чи централізація та субординація в залежності від типу платіжних засобів, що використовується у платіжній системі.

3. Саморегулювання та прийоми децентралізації мають стати основними у регулюванні суспільних відносин, що виникають у процесі функціонування приватно-правових електронних платіжних систем та електронних платіжних систем децентралізованої довіри з використанням технологій розподіленого реєстру.

4. Становлення довіри між державними органами та учасниками цивільного обороту у процесі використання електронних та віртуальних платіжних систем має стати відправною точкою для подальшого правового регулювання – формування публічно-приватного партнерства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Терентьева Н. А. Проблемы правового статуса субъекта публично-правовых отношений на примере Банка России. Москва, 2017. 204 с.
2. Скакун О. Ф. Теория права і держави: Підручник: Київ: Алерта, 2010. 520 с.
3. Покровский И. А. Основные проблемы гражданского права: Петроград: Издание юридического книжного склада «Право», 1917. 328с.
4. Zunzunegui F. Digitalisation of Payment Services. *SSRN Electronic Journal*. 2018. DOI: 10.2139/ssrn.3256281.
5. Hough M., Jackson J., Bradford B. Legitimacy, Trust, And Compliance: An Empirical Test Of Procedural Justice Theory Using The European Social Survey: Legitimacy and Criminal Justice. 2014. DOI: 10.1093/acprof:oso/9780198701996.003.0017.
6. Grimes M. Organizing consent: The role of procedural fairness in political trust and compliance. *European Journal of Political Research*. 2006. Vol. 45, No. 2. С. 285–315.
7. Feichtner I. Public Law's Rationalization of the Legal Architecture of Money: What Might Legal Analysis of Money Become? 2018. DOI: 10.1017/s2071832200021507.
8. Cvetkova I. Cryptocurrencies legal regulation. *BRICS Law Journal*. 2018. DOI: 10.21684/2412-2343-2018-5-2-128-153.
9. Camera G., Casari M., Bigoni M. Money and trust among strangers. Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America. 2013. DOI: 10.1073/pnas.1301888110.

КЛАСИФІКАЦІЯ ДОРОГОЦІННИХ МЕТАЛІВ ЯК ОБ'ЄКТІВ ВАЛЮТНИХ